

Για την Επέτειο της 29^{ης} Μαΐου 1453

Απόστολος Πιερρής

ΤΟ ΜΕΓΑ ΜΑΘΗΜΑ

Στις επετείους εορτάζουμε την ταυτότητά μας. Γυρίζουμε στις ρίζες της ύπαρξής μας, επαναβεβαιώνουμε την ουσία μας, χαιρόμαστε με αληθή υπερηφάνεια το ποιοι είμαστε. Στο στάσιμο του χρόνου που συνιστά η Εορτή βρισκόμαστε στην παιδιά της αιωνιότητας, μακριά από την κοπιαστική και σοβαροβλεπούσα μέριμνα του χρόνου. Και μαζεύοντας στον εαυτό μας την ενέργεια που χύνεται στον χρόνο με τις ποικίλες αναγκαίες δράσεις μας, ανανεωνόμαστε και αντλούμε δύναμη.

Αυτό φυσικά ΑΝ παίρνουμε σοβαρά την παιδιά του Ελληνισμού, την σοβαρή παιδιά του Πλάτωνα. Αν δηλαδή δείχνουμε την ταυτότητά μας σε σκέψη και πράξη, σε τρόπο ζωής και δημιουργία. Ει δ' άλλως, έχουμε αντί για Ελληνική εορτή του βίου, μια κακόγουστη φάρσα επιβολής του κατεστημένου status quo, τις συνηθισμένες παράτες που αποκοιμίζουν το γνήσιο βίωμα του λαού, αν δεν το προκαλούν. Μιλάω για την σημερινή μας κατάσταση.

Προς γνώση και συμμόρφωση: δεν υπάρχει Πρωτοδικείο της Ιστορίας, ούτε Βιολογικό Εργαστήριο, για την κατοχύρωση και απόδειξη «δικαιωμάτων». Είσαι αυτό που φαίνεται στον τρόπο σου. Αν προσβάλλεις με την σκέψη και τις αξίες σου την ταυτότητά σου, τότε ΔΕΝ είσαι αυτό που λες ότι είσαι. Οπότε η κομπορημοσύνη σου ξεπέφτει στην γελοιότητα μιας αδυναμίας η οποία ποζάρει με την αρματωσιά που δεν της πάει και δεν ξέρει τί να την κάνει.

Με την Μακεδονική Δυναστεία το Βυζάντιο φθάνει στην ακμή της ύπαρξης του σαν συνολική πραγματικότητα, με όλους τους συντελεστές ισχύος (κοινωνικούς, οικονομικούς, διπλωματικούς, στρατιωτικούς, πολιτισμικούς), σε κατακόρυφη ανάπτυξη. Η ακμή σημαδεύεται από τον μετασχηματισμό της αυτοκρατορίας από Ρωμαϊκή σε Ελληνική: η αυτοκρατορική Αρχή αλλάζει. Η νομοθεσία του Ιουστινιανού είναι στα Λατινικά. Τα «Βασιλικά» γράφονται στα Ελληνικά. Με τους δύο Πατριάρχες στην αρχή και το τέλος της Μακεδονικής περιόδου, τον λογιώτατο Φώτιο και τον ικανώτατο Μιχαήλ Κηρουλάριο, το Σχίσμα μεταξύ της Ελληνικής Ανατολής και της Ευρωπαϊκής (δεν είναι θέμα το Λατινικής) Δύσης βαθαίνει και οριστικοποιείται.

Αλλά ο Ελληνισμός δεν τα πάει καλά με τις ηγεμονίες, όπως και με όλους τους πυλώνες της μέριμνας στον χρόνο. Την κλασσική ανάλυση επ' αυτού έχει δώσει ο Πολύβιος. Λέει ότι δυο συστήματα είναι αρχετυπικά για τις δομές ανθρώπινης συμβίωσης εν γένει, προσανατολισμένα σε τελείως διαφορετικό στόχο το καθ' ένα. Αν το «τέλος» είναι η ελεύθερη ανάπτυξη του ανθρώπου προς την τελειότητα της φύσης του, τότε δεν υπάρχει καλύτερο σύστημα από την (αρχαϊκή) Σπάρτη. Αν όμως σκοπός είναι η ηγεμονία και κυριαρχία σε ευρείς γεωπολιτικούς χώρους, τότε αξιωματικό παράδειγμα είναι η Ρώμη.

Με τον εξελληνισμό της αυτοκρατορικής ιδέας, από την Ρωμαϊκή καταγωγή και φύση της, αρχίζουν τα φαινόμενα παρακμής. Η πολιτική εξουσία μεταπίπτει από τον εγγυητή της τάξης αυτοκράτορα με

τους αρίστους συμβούλους στηριζόμενο στην ουδέτερη σταθεροποιητική δράση του «α-ταξικού» στρατού, και μεταφέρεται στους γεωκλήμονες με εκφραστή του status quo τον βασιλέα. Η στρατιωτική δύναμη παρακμάζει. Η δημιουργική οικονομία εκχωρείται σε ξένους. Ο λαός στενάζει κάτω από το βάρος βαρειάς φορολογίας, που επί πλέον στερείται παραγωγικού αποτελέσματος.

Από το δεύτερο μισό του 11^{ου} αιώνα μ.Χ., η παρακμή επιδεικνύεται προκλητικά. Στο Μαντζικέρτ, τις 26 Αυγούστου 1071 μ.Χ., η αυτοκρατορία υφίσταται συντριπτική ήττα στα χέρια της ανερχόμενης Τουρκικής δυναμικής. ΟΙ πληθυσμοί αποστασιοποιούνται. Η κρίση επιδεινώνεται. Και στις 12/13 Απριλίου 1204 η Πόλη πέφτει στους Δυτικούς Σταυροφόρους που αντί της απελευθέρωσης των Αγίων Τόπων βρίσκουν προσφιλέστερη απασχόληση στο βαρβαρικό πλιάτσικο και την καταστροφή του πολιτισμού.

Οι κατακτητές υπέταξαν τα εδάφη της Αυτοκρατορίας πλην μερικών εξαιρέσεων όπου αποκαταστάθηκαν Βυζαντινές ηγεμονίες. Στην Πελοπόννησο έγινε η μεγάλη διαπάλη Δυτικών και Βυζαντινών. **Το Δεσποτάτο προέκυψε από αυτήν την αντιπαράθεση με ηυξημένη αίσθηση και συνείδηση ταυτότητας.** Στην Πελοπόννησο, με κέντρο την Λακεδαίμονα, πλέον εξελίσσεται το δράμα του ύστατου Βυζαντίου. **Και αυτό αποτυπώνει ο βαθυστόχαστος Παπαδιαμάντης με την «Γυφτοπούλα» του.**

Η Δυτική Ευρωπαϊκή κυριαρχία στον οικείο χώρο του Ελληνισμού δεν άφησε σημαντικά σημάδια παρουσίας. Η πολιτισμική και χωρολογική αλλοτριότητα, αφ' ενός ετόνωσε την απόκρουση της Δυτικής επίδρασης στον πληθυσμό, αφ' ετέρου ενέτεινε την (άλλωστε προσιδιάζουσα στην φύση και βαρβαρική κατάστασή του) συμπεριφορά του Κυριάρχου ως Κατακτητή. Η επιλογή της θέσης του Μυστρά δείχνει αυτή καθ' εαυτή την βαρωνική επιβολή και καταπιεστική νοοτροπία του. (Καμμία Ελληνική αρχή δεν σκέφτηκε εκείνο τον τόπο σαν εστιακό κέντρο). Η κατακτητική αυτή συμπεριφορά ενισχύει με την σειρά της την αντίδραση του λαού προς την οθνεία κατοχή. **Έτσι η Δυτική περίοδος σύντομα παρέρχεται χωρίς ουσιαστική επίδραση. Το αντίθετο: ο Ελληνισμός της εποχής κερδίζει σε αυτοσυνειδησία τόσο με την βίαιη, όσο και με την ειρηνική αντιπαράθεση προς τους Ευρωπαίους Δυτικούς.**

Η κατακόρυφη πολιτισμική ακμή του ύστερου Βυζαντίου συνδέεται με την ολοσχερέστερη κατάφαση του Ελληνισμού απέναντι της Ευρωπαϊκής Δύσης. Και προκάλεσε τον εκπολιτισμό της Δύσης.

Η τέχνη και η αρχιτεκτονική φθάνουν στο ζενίθ, στην «κλασσική ώρα» τους. Οι αρχαιοελληνικές σπουδές βαθαίνουν. Ο λόγος αποκτά φιλοσοφική πληρότητα και βάρος. Η ζώσα θεολογία αίρει, με το δόγμα των Άκτιστων Ενεργειών του Θεού που συνιστούν την φύση και τον κόσμο, το τελευταίο αγεφύρωτο διαχωριστικό μεταξύ Δημιουργού και δημιουργήματος, οδηγώντας την σύλληψη της δημιουργίας από μια εργώδη τεκτονική αγγαρεία εις φανέρωση του Θεού, εις απο-κάλυψη του Απόλυτου, στο Φαίνεσθαι του Είναί. (Και έτσι προστίθεται μια ακόμη αγεφύρωτη δια-φορά, αφού οι Δυτικοί αναγνωρίζουν μέσα τους μόνο τις κτιστές ενέργειες κάποιου κατασκευαστή τους).

Το ότι τόση και τέτοια πολιτισμική ανάταση συνοδεύεται από έσχατη πολιτική, στρατιωτική, οικονομική κατάπτωση, οφείλεται στην εγνωσμένη ακαταλληλότητα του Ελληνικού βιώματος και πνεύματος να χειρισθεί επιτυχώς επίμονη μέριμνα για τα αναγκαία του χρόνου, και ιδίως για ηγεμονικές προβολές.

Ο Ελληνισμός είναι πολιτισμικό μέγεθος. Ακμάζει όταν μένει ανεπηρέαστος από βιοτικές και ηγεμονικές μέριμνες. Απαξιοί και αρνείται την προσ-ήλωση στον σταυρό του χρόνου. Εμφατική δράση στις ανάγκες του χρόνου και μοιραία ανεπιτυχής είναι και αφαιρεί ενέργεια από το πεδίο συγκριτικής υπεροχής που είναι η καλλιέργεια της πολιτισμικής μας ταυτότητας. Αυτό έγινε και στο ύστερο Βυζάντιο (1071-1453 μ.Χ.).

Η πολιτισμική λοιπόν ακμή του ύστερου Βυζαντίου συνδέεται με την ολοσχερέστερη κατάφαση του Ελληνισμού απέναντι της Δύσης.

Συνοδεύεται όμως από έσχατη πολιτική, στρατιωτική, οικονομική κατάπτωση.

Αλλά η κακοδιαχείριση στα αναγκαία του χρόνου τότε, ενώ μείωνε την εξάρτηση του Ελληνισμού από τις ιστορικές εξελίξεις, και επέτρεπε την αφιέρωση της δυναμικής του στην διατράνωση της πολιτιστικής του ουσίας, δημιουργήσε εντούτοις σε ωρισμένα τμήματα των ηγετικών ομάδων, σχεδόν αποκλειστικά όμως σε μερίδα της πολιτικής ηγεσίας, την μάταιη ιδέα της διόρθωσης της ιστορικής αποτυχίας με μια κατάλληλα σχεδιασμένη στρατηγική, εστιακός άξονας της οποίας αποτέλεσε η δοξασία, που περιενεδύθη την περιωπή στρατηγικού δόγματος, της ιδιαίτερης σύνδεσης με την «Δύση» προς αντιμετώπιση της προβολής ισχύος από την «Ανατολή».

Όμως η πολιτισμική ταυτότητα του Ελληνισμού αρνείται την αλλοτρίωση έναντι οποιουδήποτε προτερήματος συσχετισμού ισχύος στον χρόνο. Η τάση ωρισμένων ηγεσιών προς συμψηφισμούς και συμβιβασμούς πνεύματος και (δοξαζομένου) ιστορικού πλεονεκτήματος, ακυρώνεται λοιπόν εν τοις πράγμασι από την Βυζαντινή πολιτιστική δημιουργία και τον λαό. Δημιουργεί μάλιστα μείζονα αντίδραση, όπως με την «Σφαγή των Λατίνων» στην Πόλη τον Μάιο του 1182 μ.Χ. Εξ άλλου η τάση αυτή αποδεικνύεται έωλη από το 1204 και εξής είτε ευοδώνεται είτε όχι.

Οι δύο αετοί από Ανατολή και Δύση συναντώνται στους Δελφούς. Και ο ακλινής άξων του Ελληνισμού δεν ρέπει πολιτισμικά ούτε προς την μια ούτε προς την άλλη κατεύθυνση, νοηματοδοτώντας αμφότερες.

Αλλά η ιστορική πίεση στην συρρικνωθείσα και αποδυναμωμένη Αυτοκρατορία οδηγεί την πολιτική ηγεσία στην αναζήτηση της αρμόζουσας πολιτικής αντιμετώπισής της. Μέγα λάθος συμβαίνει όταν, μόνιμα, κατά την προσπάθεια αντιμετώπισης της υλικής παρακμής υιοθετούνται λύσεις που εξασθενούν την πνευματική δυναμική και υποσκάπτουν την πολιτιστική ακμή.

Καθαρά διακρίνονται οι αντιπαρατιθέμενες απόψεις στην μυστική διάσκεψη του αυτοκράτορος Μανουήλ, λίγο πριν τον θάνατό του, με τον υιό του και συμβασιλέα Ιωάννη, παρόντος μόνου του Φραντζή. Ο Μανουήλ πιστεύει ότι καθώς η αυτοκρατορία είναι ιστορικά σε κατάπτωση, δεν χρειάζεται παρά προσεκτική διαχείριση της κατάστασης αδυναμίας ενώπιον της Οθωμανικής δύναμης. Προς συγκράτηση των διαθέσεων των Τούρκων για ενσωμάτωση της Πόλης στην Οθωμανική κυριαρχία, ο Μανουήλ συνιστά να καλλιεργείται η ιδέα ότι γίνονται συνεννοήσεις με τον Πάπα για την Ένωση, ώστε από τον υποτιθέμενο φόβο των Οθωμανών για γενικευμένο πόλεμο προς την Δύση αν προσβάλλουν την (υποτίθεται) Λατινόφρονα Βασιλεύουσα, να συντηρείται η κάποια ανεξαρτησία της κατ' όνομα «Αυτοκρατορίας». **Επιμένει όμως ο Μανουήλ ποτέ να μην εννοούμε πραγματικά την Ένωση, και φυσικά ποτέ να μην την κάνουμε, γιατί ο Ελληνισμός, λόγιοι και λαός, αντιδρούν κάθετα σε αυτήν. Ο Ιωάννης διαφωνεί εγκλωβισμένος στο δόγμα της «κατ' οικονομίαν» Ένωσης έναντι ουσιαστικής στρατιωτικής και οικονομικής βοήθειας της Δύσης προς απόκρουση του Οθωμανικού κινδύνου.**

Μετά τον θάνατο του πατρός του ο Ιωάννης αποφασίζει να θέσει σε εφαρμογή το σχέδιό του. Έτσι δρομολογείται η Σύνοδος της Φερράρας-Φλωρεντίας (1438-9). Ο Ιωάννης κοινοποιεί την απόφασίν του στον Σουλτάνο, «ως τάχα φίλον και αδελφόν» (Φραντζής). Ο Σουλτάνος τον αποτρέπει, προσφερόμενος να ικανοποιήσει αυτός κάθε κρατική ανάγκη της αυτοκρατορίας. Συγκαλείται σύσκεψη στην Πόλη περί του πρακτέου. Υπάρχει γενική διαφωνία προς την ιδέα του Αυτοκράτορος. Αλλά αυτός επιβάλλει την γνώμην του: *«όμως εγένετο όπερ ήθελεν ο βασιλεύς ή μάλλον η κακή τύχη»* (Φραντζής). Ο Σουλτάνος σχεδιάζει επίθεση κατά της Πόλης. Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος με τους άρχοντες της βουλής στρέφονται εναντίον του Ιωάννη και προχειρίζουν τον Φωκά Παλαιολόγο ως αντικαταστάτη του Ιωάννη. Αλλά ο πανίσχυρος Χαλίλ Πασάς έπεισε τον Σουλτάνο να αποστεί της επίθεσης, και έτσι ο Ιωάννης βρήκε την ευκαιρία να περαιώσει την απόφασή του και έτσι να πραγματοποιηθεί η ψευδοσύνοδος, με το αντίθετο του επιδιωκόμενου όμως αποτέλεσμα, προς καταστροφή των πραγμάτων, όπως σχολιάζει ο Φραντζής (p. 178.6-9 Bekker):

ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ τῆς συνόδου ὑπόθεσις ἦν αἰτία πρώτη καὶ μεγάλη ἵνα γένηται ἡ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῶν ἀσεβῶν ἔφοδος, καὶ ἀπὸ ταύτης πάλιν ἡ πολιορκία καὶ αἰχμαλωσία καὶ τοιαύτη καὶ τοσαύτη συμφορὰ ἡμῶν.

Τὴν διεκτραγώδηση τῆς θλιβεράς κακοσυνόδου διηγείται στα Απομνημονεύματά του ὁ παρὼν δια πάντων Μεγάλος Ἐκκλησιάρχης τοῦ Πατριαρχείου Συρόπουλος. Πιέσεις ἀφόρητες ἀσκούνται πρὸς υπογραφή τοῦ τόμου τοῦ Πάπα ἐν συνεργείᾳ τοῦ Αυτοκράτορα, μέχρι κυριολεκτικὰ πείνας. Εἶναι ὄντως θρηνωδικό το μαρτυρούμενο ὑπὸ τοῦ Συρόπουλου (ορ. cit. Χ, 13):

εἶτα ἔφερον τὸν ὅρον εἰς τὰ βασίλεια, οὗ ἡμεν συνηθροισμένοι, καὶ ὑπέγραψε καὶ ὁ Μέγας Πρωτοσύγκελος καὶ ἐφεξῆς οἱ λοιποὶ τοποτηρηταὶ καὶ ἀρχιερεῖς, μεθ' οὓς καὶ ἡμεῖς οἱ δέιλαιοι, ἐθελοακουσίως οἴμοι, ὡς οἶδας Χριστὲ βασιλεῦ. Σιτηρέσιον μὲν οὖν ἐλείπετο ἡμῖν τότε μηνῶν πέντε· μαρτύρομαι δὲ τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν, ὅτι οὐδὲ μνήμη τούτου ἐγένετο παρά τινος τότε, οὐδ' ἡ τυχοῦσα ἀπαίτησις παρά τινος τῶν ἡμετέρων ἢ ὑπόσχεσις παρά τῶν Λατίνων, ἀλλ' εἰ καὶ πάντες τῇ ἐνδείᾳ συνειχόμεθα, ὅμως ἐν μυχοῖς καρδίας στένοντες καὶ δακρύνοντες οἱ πλείους ὑπεγράφομεν. Ἐκλείσαν οὖν τὴν πύλην τῆς οἰκίας καὶ παρίσταντο ἑκάστῳ ὑπογράφοντι οἱ δηλωθέντες λατινεπίσκοποι, θεωροῦντες καὶ περιεργαζόμενοι πῶς ἕκαστος ὑπογράφει.

Υπέγραψαν πάντως. Κι ἔπειτα; Οἱ σοφοὶ καὶ ὁ λαὸς δεν συμφώνησαν. Καὶ ὅλη ἡ τραγωδία πῆγε στράφι, ἐγίνε κωμωδία, σωστότερα σατυρικό δράμα.

Ἡ Ἐνωσις δεν κατέστη δυνατόν νὰ πραγματοποιηθεῖ οὔτε με καλοπιάσματα, οὔτε με απειλές, οὔτε με διώξεις, οὔτε με βία. (Δεῖτε π.χ. τὰ ὅσα διηγείται ὁ Συρόπουλος, ορ. cit., Τμήμα ΙΒ'). Ο ἐκ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰωάννη Δεσπότης Δημήτριος, ὁ ὁποῖος εἶχε συνοδεύσει τὸν αυτοκράτορα στὴν ἱλαροτραγωδία τῆς Φλωρεντίας, ἦταν ἡ πολιτικὴ αἰχμὴ τῆς ἐναντιότητος πρὸς τοὺς Ἐνωτικούς. Προχώρησε μέχρι καὶ σὲ στάση κατὰ τοῦ Αυτοκράτορος ἀδελφού του, καὶ απειλήθηκαν μείζονα καὶ χείρονα (1441 – 1442. Cf. Φραντζής, ΙΙ, 18). Ἐγίναν συμβιβασμοί, πάντως ἡ Ἐνωσις δεν διεκπεραιώθηκε. Οἱ υπογράψαντες ἐκκλησιαστικοὶ ἀπομονώνονται ἀπὸ λαὸ καὶ κλήρο καὶ μοναχοὺς. Οἱ ἀρχιερεῖς χωριοῦν

πρό του πιστού λαού, ομολογούν την καταισχύνει των, δηλώνουν ότι βιάστηκαν να υπογράψουν, ότι ο νους τους δεν συγκατένευσε.

«Υπέγραψεν η δεξιά; Κοπήτω. Η γλώττα ωμολόγησεν; Εκρίζουσθω».

Αυτή ήταν η απολογία των. Θνήσκει δια τάχους, ως ώφειλε, ο Μητροφόνος Πατριάρχης Μητροφάνης. Ανδρείκελον προχειρίζεται (1444) στον πατριαρχικό θρόνο, κάποιος Γρηγόριος άσημος και ασήμαντος τα πνευματικά, αλλά ευγενής, εκ των Μελισσηνών, όργανον των Λατινοφρόνων. Στέλλονται και πάλιν εκ νέου πρέσβεις στην Ρώμη να διαβεβαιώσουν (για ποσοστή φορά;!) ότι τάχα η Ένωση ενεργεί. Στάσις λαού εκρήγνυται και ο Γρηγόριος διαφεύγει διωκόμενος (1451). Είχε εν τω μεταξύ φύγει ο Ιωάννης από την ζωή (1448), και ορίζεται Αυτοκράτωρ εκ των αδελφών του αντί του ανθενωτικού Δημητρίου ο Κωνσταντίνος (1449), ο οποίος φθάνει στην Πόλη από την Πελοπόννησο με Καταλανικά πολεμικά πλοία.

Ο Κωνσταντίνος σφραγίζει την μοίρα του ακολουθώντας την Ενωτική πολιτική του προκατόχου του. Πιστεύει σε ουσιαστική βοήθεια από τον Πάπα. Γράφει σε αυτόν ως προς αρχηγό της οικουμένης, του δηλώνει ότι επί τέλους θα συντελεστεί η Ένωση με επίσημη λειτουργία στην Αγία Σοφία, μνημόσυνο του Πάπα και αναγραφή στα Δίπτυχα – του ζητεί να στείλει αρχιερέα που θα εποπτεύσει και κατευθύνει την «ειρήνευση» των δύο μερών. Ο Πάπας ανταποκρίνεται ως προς τις δικές του προτεραιότητες, αποστέλλει τον Ισίδωρο μετά κουστωδίας Ιταλών και εκ Χίου Λατίνων. Η αντίδραση λαού πρωτοστατούντων των μοναχών διογκώνεται. Ο Κωνσταντίνος εξαναγκάζει την τέλεση λειτουργίας στην Αγία Σοφία Ελληνικά και Λατινικά με μνημόσυνο του Πάπα. Ο λαός μένει μακριά από την Εκκλησία. Η Αγία Σοφία περιφρουρείται από στρατιωτικά τάγματα. Ο Γεώργιος Σχολάριος, ήδη μοναχός, παραμένει έγκλειστος στο κελί του κατά «βασιλικαίς ανάγκαις». Γράφει όμως διάγγελμα το οποίο διαχέεται σε όλη την Πόλη.

«Άθλιοι Ρωμαῖοι, εἰς τί ἐπλανήθητε, καὶ ἀπεμακρύνετε ἐκ τῆς ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡλπίσατε εἰς τὴν δύναμιν τῶν Φράγκων, καὶ σὺν τῇ Πόλει ΗΤΙΣ ΜΕΛΛΕΙ ΦΘΑΡΗΝΑΙ, ἐχάσατε καὶ τὴν εὐσέβειάν σας; Ἰλεῶς μοι, Κύριε! Μαρτύρομαι ἐνώπιόν σου, ὅτι ἀθῶος εἰμι τοιούτου πταισματος! Γινώσκετε, ἄθλιοι Πολῖται, τί ποιεῖτε; Καὶ σὺν τῷ αἰχμαλωτισμῷ, ὃς μέλλει γενέσθαι εἰς ὑμᾶς, ἐχάσατε καὶ τὸ πατροπαράδοτον, καὶ ὠμολογήσατε

τὴν ἀσέβειαν! Οὐαὶ ὑμῖν ἐν τῷ κρίνεσθαι!" (Cf. Σπ. Ζαμπέλιος, *Μελέτη Ιστορική περί Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ*, (στο «Ἄσματα Δημοτικά της Ελλάδος»), σελ. 545-546).

Στην ενωτική λειτουργία προσέρχονται μόνον ολίγιστοι Λατινόφρονες από το αρχοντολόι. Ομολογείται ο Όρος της Φλωρεντίας και Μνημονεύεται ο Πάπας. Από τότε, η Μεγάλη Εκκλησία μένει έρημη σαν μολυσμένη, μέχρι την τελευταία θλιβερή νύχτα.

Και ποιο το αντίτιμο της αίρεσης; Της πολιτισμικής αλλοτρίωσης; Του πνευματικού ευνουχισμού; Μερικές εκατοντάδες στρατιώτες και μερικά πλοία.

Ο Κωνσταντίνος την ώρα της Κρίσεως έχει εγκαταλειφθεί από τον Λαό της βασιλεύουσας. Οι μάχιμοι άνδρες, συμπεριλαμβανομένων των μοναχών, που είχαν απομείνει ήσαν 4973. Και μόλις 2000 ξένοι. (Φραντζής, pp. 240.17-241.18 Bekker).

Ο Κωνσταντίνος επέδειξε όλη την δέουσα φρόνηση κατά την λογική του χρόνου. Επέβαλε την Ένωση εκ των άνω για να εξασφαλίσει την συνδρομή του Πάπα στην κινητοποίηση της Δύσης κατά των Οθωμανών. Απευθύνθηκε στην Βενετία κάνοντας έκκληση στα οικονομικά συμφέροντά της. Παρεκάλεσε τους Χριστιανούς ηγεμόνες των Βαλκανικών λαών, της Σερβίας και της Ουγγαρίας ιδιαίτερος, να εμποδίσουν την περαιτέρω εξάπλωση της Τουρκικής δύναμης. Έδωσε την Σηλυμβριάν στους Ούγγρους, την Λήμνο στους Καταλανούς, χρήματα στους Γενουάτες της Χίου. Προσέφερε διάπυρες προσευχές και νηστείες δικές του και των δικών του, δωρεές στην Εκκλησία, ανακούφιση στους πτωχούς (Φραντζής, pp. 323-328 Bekker).

Όλα εις μάτην.

κρίσις γὰρ ἦν ὄντως θεοῦ, πάλαι κυρωθεῖσα πρὸς ἐσχατιὰς καταβῆναι δυστυχημάτων τὰ Ρωμαίων πράγματα. διὰ τοῦτο λόγοις ἀπορρήτοις τῆς προνοίας τῶν μὲν λυπηρῶν καὶ ἐναντίων καὶ βλαπτόντων μεγάλη τις γίνεται συνδρομή, τῶν δὲ ἀγαθῶν καὶ ὠφελούντων πλεῖστα τὰ ἐμπόδια.

Η απόρρητος κρίσις του Θεού είναι αυτή:

Ο Ἑλληνισμός βάζει την πολιτισμική του ταυτότητα πάνω από οποιαδήποτε καιρική συγκυρία. Την ελεύθερη άνθιση της ουσίας του

πέρα από οποιοδήποτε πλεονέκτημα οικονομίας ή κυριαρχίας. Την αδιαπραγμάτευτο επι-φάνεια της μοναδικότητάς του σε υψηλό πολιτισμό και τρόπο βίου, επέκεινα οποιασδήποτε επιτυχίας στην μέριμνα του χρόνου.

Και σε αυτήν την θεμελιώδη αρχή και εστία συνέρχονται αδελφοί ο αρχαίος κλασσικός του Δωρικού κάλλους, ο Βυζαντινός της λυτρωτικής Ορθοδοξίας, και ο παλληκαρίσιος κόσμος της δημώδους παράδοσης.

Μένει απόβλητος μόνος ο Βησσαρίων από την τριάδα με τον Πλήθωνα και τον Γεώργιο Σχολάριο, στην οποία προσωποποιεί τις προσφερόμενες εθνικές επιλογές τις παραμονές της Πτώσης ο Παπαδιαμάντης στην «Γυφτοπούλα» του (σελ. 471.20-38 Τριανταφυλλόπουλος).

«Ουδέν πλεονέκτημα δύναται να ισοφαρίση ποτέ το αίσχος του αυτομόλου και του δραπετού. Η φιλοπατρία του καρδινάλιου Βησσαρίωνος και οι συνεχείς αυτού και καρτερικοί αγώνες, ους ηγωνίσθη όπως πείση τους εν τη Εσπερία να έλθωσιν επίκουροι ημών κατά τον βαθύν εκείνον και σκοτεινόν μεσαιώνα, η παιδεία και η πολυμάθεια αυτού, η εγκράτεια και σωφροσύνη του βίου, το μακρόν μαρτύριον όπερ υφίστατο έξωθεν μεν εκ της δυσπιστίας και ψυχρότητος των περί αυτόν, έσωθεν δε εκ των ελέγχων της ιδίας αυτού συνειδήσεως, ουδέν δύναται να εκπλύνη το άγος του εξωμότου. Το μόνον όπερ ηδύνατο εν μέρει να αναπαύη την κεκμηκυίαν ταύτην συνείδησιν ήτο η ενδόμυχος αυτού πεποίθησις, ή μάλλον η ένδεια πάσης πεποιθήσεως χριστιανικής. Ο καρδινάλιος Βησσαρίων, ιεράρχης δύο χριστιανικών εκκλησιών εξ υπαμοιβής, ουδεμίαν είχε εις τον χριστιανισμόν πίστιν. ...

Εν τούτοις ο Πλήθων τουλάχιστον καθ' εν τι αλλά σπουδαίον επλεονέκτει του Βησσαρίωνος. Δεν υπηρετεί την εκκλησίαν ην επολέμει, ουδέ μεθίστατο από εκκλησίας εις εκκλησίαν εις μηδετέραν τούτων ανήκων.

Ήτο ελεύθερος, και ουδεμία υλική υποχρέωσις συνέδεεν αυτόν προς το πνευματικόν καθεστώς».

Η πολιτισμική ταυτότητα του Ελληνισμού, κλασσική και ορθόδοξη, στην οικεία λάμψη της είναι το μόνο που μετράει.

Όλη η άλλη «φρονιμάδα» του συμψηφισμού πολιτισμικής αλλοτρίωσης και υλικού κέρδους, του συμβιβασμού πνευματικής αξίωσης και ιστορικού οφέλους, της συνεύρεσης ιδέας του Ελληνισμού και καιρικής ανάγκης στον χρόνο, - όλη αυτή η σοβαροπρεπής μετριοτήτα δεν είναι μόνον ύβρις προς την παιδιά της αιωνιότητας, αλλά και αποδεικνύεται ατελέφορος και αντιπαραγωγική. Όχι μόνο δεν βελτιώνει την κατάσταση αλλά την επιδεινώνει δραματικά. Είναι δηλαδή και μωρία, όπως είναι κάθε ύβρις. Καίρια χαρακτηρίζει ο Παπαδιαμάντης την εξυπνάδα (προς τους ξένους ή προς τους δικούς μας;) τότε της κατ' οικονομίαν Ένωσης με υποτιθέμενο αντίτιμο την βοήθεια της Δύσης κατά της Ανατολής:

Παιδαριώδους βεβαίως πανουργίας τέχνασμα πρέπει να ήτο το πραξικόπημα τούτο, αν ήτο όντως τέχνασμα. Οι ανατολικοί, εν τη αφελεί αυτών πονηρία, τί ενόμιζον άρα, ότι ηδύναντο να πείσωσι τους δυτικούς περί της ειλικρινείας των; Αλλ' οι εν Ρώμη ήσαν αείποτε πονηρότεροι των εν Κωνσταντινουπόλει...

Δεν τα καταφέρνουμε καλά στην οργάνωση της μέριμνας του χρόνου. Δεν σηκώνουμε προσεκτικά τον σταυρό του. Και δεν μας απασχολεί το θέμα, αν έχουμε βρει τον ρυθμό μας και κάνουμε το δικό μας επιφαινόμενοι στον χρόνο με την πολιτισμική ακμή μας. Τότε πάνε καλά και όλα τα άλλα, ασχέτως των ιστορικών συγκυριών του χρόνου.

Η αλλοτρίωση από την πολιτισμική ταυτότητα είναι Ύβρις κατά του Πνεύματος και συνεπιφέρει την αδυσώπητη Νέμεση. Είναι Άτη, - η στραβομάρα της πονηρίας.

Και επί το πρακτικώτερο: πρώτα και κύρια στεκόμαστε καλά υγιάζοντες στην ταυτότητά μας και ορθιάζοντες στην οργώσα ακμή της, και μετά πάμε να αυξηθούμε, να πλουτήσουμε και να κατακυριεύσουμε. Ή μάλλον τότε είναι που υπερήφανοι στηνσχόλη της εορτής της αιωνιότητας, στην

παιδιά της τελειότητας, ελαχιστοποιούμε την ασχολία με την μέριμνα του χρόνου, με αύξηση, πλούτο και ηγεμονία.

Και αλλιώς: η πολιτική του να κρατήσουμε την κατάπτωσή μας με διάφορους «έξυπνους» συνδυασμούς που συντηρούν το status quo, και αγνοούν την πολιτισμική ταυτότητα και την άνθισή της, είναι ολέθρια, μια καταστροφή εν εξελίξει. Ιδίως σε μια Εποχή Μεταβολών. Τώρα όπως τότε.

Ιδού το Μέγα Μάθημα.

30 Μαΐου 2019